

УДК 658

Тимрієнко І.Ю.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту
Вінницького фінансово-економічного університету***Онофрійчук Н.В.***студентка
Вінницького фінансово-економічного університету***Савчук В.О.***студентка
Вінницького фінансово-економічного університету*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АУДИТУ У СФЕРІ КАПІТАЛЬНИХ ВКЛАДЕНЬ

ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS AUDIT IN INVESTMENTS

АНОТАЦІЯ

У статті зосереджено увагу на проблемах організації та методики аудиту капітальних вкладень. Ключові аспекти дослідження спрямовані на вдосконалення організаційних і методичних аспектів внутрішнього аудиту довгострокових інвестицій, здійснюваних у формі капітальних вкладень, у замовника-забудовника в умовах розвитку ринкових відносин в Україні.

Ключові слова: інвестиції, капітальні вкладення, інвестори, джерела фінансування, план аудиту, програма аудиту, тест внутрішнього контролю.

АННОТАЦИЯ

В статье сосредоточено внимание на проблемах организации и методики аудита капитальных вложений. Ключевые аспекты исследования направлены на совершенствование организационных и методических аспектов внутреннего аудита долгосрочных инвестиций, осуществляемых в форме капитальных вложений, у заказчика-застройщика в условиях развития рыночных отношений в Украине.

Ключевые слова: инвестиции, капитальные вложения, инвесторы, источники финансирования, план аудита, программа аудита, тест внутреннего контроля.

ANNOTATION

This paper focuses on the challenges of auditing techniques and capital investments. Key aspects of research aimed at improving organizational and methodological aspects of internal audit long-term investments undertaken in the form of investments in customer-builder in the development of market relations in Ukraine.

Keywords: investments, capital investments, investors, sources of financing, audit plan, audit program, test internal controls.

Постановка проблеми. Сформована в Україні кризова ситуація фактично паралізувала інвестиційний процес як на мікро-, так і на макрорівні. Це проявилось в абсолютному скороченні обсягу капітальних вкладень і деформації джерел їх формування, різкому зниженні реального виробничого накопичення, тому пошук шляхів стабілізації економіки насамперед передбачає активізацію інвестиційної діяльності, яка повинна бути зорієнтована на корінні структурні перетворення [1, с. 65]. В умовах, що склалися, особливої актуальності набувають питання вдосконалення методичного забезпечення аудиту процесу капітального інвестування та розвитку його інструментарію. Аудит капітальних інвестицій є одним із найважливіших і проблемних

ділянок перевірки, так як при аудиті досліджуваного сегмента обліку виникають проблеми інформаційної бази, що робить перевірку трудомісткою, при цьому обмежуючи перелік контрольних процедур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість проблеми ефективної організації аудиту капітальних вкладень обумовила інтерес, який проявляється до неї в науковій літературі та в господарській практиці. Найбільший внесок у розробку проблем, пов'язаних із здійсненням контролю у сфері капітальних вкладень, у різні часи зробили вітчизняні дослідники: Я.Д. Крупка, О.В. Бутусов, С.В. Хмельниченко, Г.В. Мисака, М.І. Бондар, Т.Г. Остапчук, І.В. Нестеренко, А.Г. Коваленко та ін., а також зарубіжні науковці: Р. Адамс, А. Аренс, М. Беніс, Дж. Лоббек, Дж. Робертсон та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте специфіка організаційних і методичних аспектів аудиту на вітчизняних підприємствах стосовно сфери капітальних вкладень у науковій літературі вивчена ще недостатньо повно. Відсутні науково обґрунтовані, системні рекомендації з розробки внутрішнього аудиту для підприємств і організацій, комплексний підхід до постановки та вирішення організаційних проблем підрозділів внутрішнього аудиту на підприємствах тощо.

Мета статті полягає у дослідженні організаційних і методичних аспектів аудиту довгострокових інвестицій, здійснюваних у формі капітальних вкладень, у замовника-забудовника в умовах розвитку ринкових відносин в Україні та пошуку шляхів їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиції, здійснювані у формі капітальних вкладень, відіграють дуже важливу роль у діяльності кожного підприємства. Завдяки інвестиціям у розвиток, удосконалення, своєчасне обслуговування або заміну основних засобів підприємство має можливість підвищити ефективність вироб-

ництва, розширити ринки збуту, збільшити виробничі потужності, підвищити якість продукції тощо. Це в кінцевому підсумку може збільшити обсяг і асортимент продукції, розширити клієнтську базу, скоротити терміни поставки сировини, терміни виробництва, доставки продукції і, як наслідок, збільшити прибуток підприємства.

Таким чином, інвестиції – це передусім грошові кошти або інші активи, які вкладаються (як правило, вибувають із власності інвестора) у певні об'єкти з метою отримання прибутку (рис. 1) [2, с. 246].

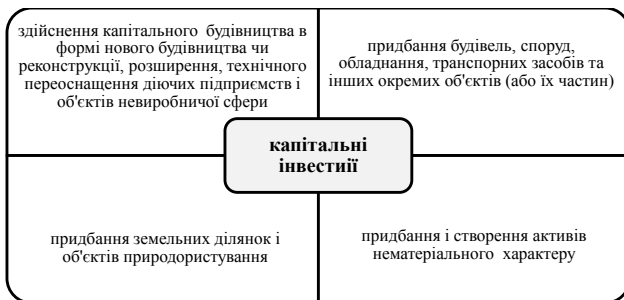

Рис. 1. Об'єкти капітального інвестування

Для визнання грошових коштів або іншого майна інвестиціями досить їх передачі (перерахування) на певні цілі. Беручи до уваги той факт, що капітальні вкладення являють собою вже здійснені витрати, зростає роль контролю витрачання коштів, що спрямовуються в інвестиційну діяльність підприємства.

Суб'єктами інвестиційної діяльності, здійснюваної у вигляді капітальних вкладень, є інвестори, замовники, підрядники, користувачі об'єктів капітальних вкладень та інші особи.

Інвестори здійснюють капітальні вкладення на території України з використанням власних і (або) залучених коштів відповідно до законодавства. Інвесторами можуть бути фізичні та юридичні особи, які створюються на основі договору про спільну діяльність і не мають статусу юридичної особи, об'єднання юридичних осіб, державні органи, органи місцевого самоврядування, а також іноземні суб'єкти підприємницької діяльності [2, с. 250]. Інвестори здійснюють фінансування капітального будівництва шляхом оплати рахунків проектних і підрядних будівельних організацій, постачальників обладнання та матеріалів за відповідними листами замовників і підрядників.

Замовники – уповноважені на те інвесторами фізичні та юридичні особи, які здійснюють реалізацію інвестиційних проектів. Вони не втручаються в підприємницьку та (або) іншу діяльність інших суб'єктів інвестиційної діяльності, якщо інше не передбачено договором між ними [2, с. 251].

Підрядниками є фізичні та юридичні особи, які виконують роботи за договорами підряду (контрактами), укладеними із замовниками.

Відповідно до чинного законодавства, функції інвестора, забудовника або підрядника можуть

виконуватися одним або декількома господарюючими суб'єктами. Це може відбуватися в тих випадках, коли організація здійснює будівництво власними силами (господарським способом) за рахунок власних коштів, будучи при цьому інвестором і забудовником в одній особі.

У ході діяльності, пов'язаної із здійсненням фінансування капітального будівництва, найбільш часто зустрічаються такі ситуації:

- функції інвестора, замовника і підрядника виконуються незалежними між собою господарюючими суб'єктами;
- функції інвестора і замовника виконує одна організація;
- інвестор є окремим господарюючим суб'єктом, а функції замовника і підрядника одночасно виконує інший господарюючий суб'єкт;
- інвестор створює дочірню (залежну) організацію, яка виконує функції замовника;
- функції інвестора, замовника і підрядника виконує один господарюючий суб'єкт [3, с. 142].

Інвестиційна діяльність фінансується за рахунок власних коштів або притриманих до них джерел або за рахунок позикових коштів. Відповідно до законодавства, здійснення капітальних вкладень по об'єктах будівництва може відбуватися як за рахунок одного, так і за рахунок декількох джерел одночасно [4]. При цьому з організаціями-соінвесторами укладають різні договори на залучення грошових коштів для інвестування пайової участі в будівництві.

Власні кошти на фінансування капітального будівництва формуються:

- зі статутного капіталу;
- за рахунок амортизаційних відрахувань;
- із частини чистого прибутку;
- за рахунок спеціальних (цільових) фондів;
- із сум відшкодувань, отриманих у результаті настання страхових випадків, пов'язаних з основними засобами, з об'єктами будівництва;
- за рахунок виручки від реалізації основних засобів, створених або придбаних у ході будівництва об'єкта [5, с. 105].

До позикових засобів відносяться тимчасово залучені кошти інших юридичних та фізичних осіб в якості позик і кредитів банків. Повернення залучених коштів здійснюється за рахунок власних і притриманих до них коштів в передбачені договорами (контрактами) терміни.

Часто фінансування капітального будівництва проводиться декількома інвесторами в порядку пайової участі.

Метою аудиту капітальних вкладень є складання обґрунтованої думки щодо достовірності та повноти інформації про них, відображеної у фінансовій звітності.

Для досягнення мети аудиту необхідно:

- оцінити систему внутрішнього контролю (СВК) організації-клієнта;
- визначити джерела інформації;
- розробити програму аудиторських процедур по суті [6, с. 142].

Оцінка СВК формується на стадії планування і підтверджується в процесі аудиту. При перевірці операцій з обліку капітальних інвестицій аудитор доцільно використовувати тест внутрішнього контролю, що дає змогу оцінити його надійність і скорегувати програму проведення перевірки.

Пропонований зміст такого тестування наведений у табл. 1.

Джерела інформації для перевірки обліку капітальних вкладень можна розділити на кілька груп:

1) Наказ про облікову політику підприємства. За наказом про облікову політику аудитор може ознайомитися з:

- порядком визнання доходів і витрат від капітальних вкладень;
- робочим планом рахунків, що використовуються для відображення капітальних інвестицій;
- формою бухгалтерського обліку та переліком облікових регістрів, що складаються бухгалтерією;
- документообігом (графіком документообігу) первинних документів, пов'язаних з обліком капітальних інвестицій;
- переліком осіб, яким надано право підпису документів, що оформляють операції з капітальними інвестиціями;
- формами первинних документів, розроблених і затверджених для обліку капітальних інвестицій [7, с. 75].

На підприємствах, що використовують єдину журнально-ордерну форму обліку, застосовуються журнали-ордера, в яких відображаються

операції та накопичується інформація, що міститься в прийнятих до обліку первинних документах. Перелік регістрів затверджується наказом про облікову політику.

2) Первинні облікові документи з обліку капітальних інвестицій, у тому числі:

- договори підяду;
- акти передачі підряднику проектно-кошторисної документації;
- документи прийому-передачі основних засобів та інших об'єктів;
- платіжні доручення і виписки банку;
- прибуткові та видаткові касові ордери тощо [8, с. 196].

3) Облікові регістри, у тому числі Головна книга, журнали-ордера, відомості, машинограми (у разі застосування обчислювальної техніки) по рахунках бухгалтерського обліку 15 «Капітальні інвестиції», 10 «Основні засоби» та ін. До цієї групи можна також віднести регістри податкового обліку з податку на прибуток.

4) Форми облікової документації з інвентаризації:

- наказ про створення комісії з інвентаризації;
- відомості результатів інвентаризації [9, с. 185].

Деталізацією загального плану аудиту є аудиторська програма, яка є переліком аудиторських процедур по кожному виду аудиторських робіт. Програма проведення аудиту капітальних вкладень представлена в табл. 2.

Висновки. Таким чином, розроблений внутрішньофірмовий стандарт «Аудит обліку капітальних інвестицій» дає змогу деталізувати

Таблиця 1

Тест внутрішнього контролю обліку капітальних інвестицій

№ з/п	Об'єкт дослідження	Зміст відповіді	Висновки аудитора
1	Чи визначено, хто несе відповідальність за операції з капітального інвестування та порядок санкціонування цих операцій?	Операції санкціонують не ті особи, а окремі операції взагалі не санкціонуються	Внутрішній контроль незадовільний
2	Чи правильно оформлені договори на будівництво за видами і напрямками інвестиційної діяльності?	Так	Необхідно провести вибіркву перевірку правильності оформлення договорів
3	Чи правильно формуються та використовуються джерела фінансування капітальних вкладень?	Так	Аналіз складу і порядку формування джерел фінансування капітальних вкладень
4	Чи проводиться інвентаризація капітальних вкладень?	Проводиться тільки в кінці року	Необхідно провести суцільну інвентаризацію
5	Чи проводяться перевірки повноти та своєчасності відображення в обліку капітальних вкладень?	Здійснюється вибірквий контроль	Ризик контролю високий. Необхідно провести суцільну інвентаризацію
6	Чи визначені склад і порядок формування інвентарної вартості об'єктів капітальних вкладень?	Визначено	Аналіз складу і порядку формування інвентарної вартості об'єктів капітальних вкладень
7	Чи організовано ефективний аналітичний облік капітальних вкладень?	Аналітичний облік ведеться за видами капітальних вкладень	Аналіз даних аналітичного обліку по регістрах
8	Чи розроблені схеми відображення на рахунках капітальних вкладень?	Схем немає, є робочий план рахунків	Висока ймовірність помилок у кореспонденції рахунків
9	Чи здійснена класифікація капітальних вкладень?	Так	Аналіз правильності класифікації

і систематизувати професійну поведінку аудитора на основі врахування вимог міжнародних стандартів, а також сформулювати авторський

підхід, завдяки якому будуть виявлені потенційні загрози, що виникають при аудиторській перевірці обліку довгострокових інвестицій,

Таблиця 2

Програма проведення аудиту капітальних вкладень

№	Зміст перевірки	Перелік аудиторських процедур	Примітка
1	Оцінка достовірності оформлення договорів на будівництво за видами і напрямками інвестиційної діяльності	У ході перевірки необхідно переконатися в правильності оформлення і відображення в обліку договорів між інвесторами, замовниками та підрядниками	
2	Перевірка правильності формування та використання джерел фінансування капітальних вкладень	У ході перевірки необхідно переконатися в правильності формування та використання джерел фінансування капітальних вкладень	
3	Перевірка правильності обліку власних джерел фінансування капітальних вкладень	Аудитор повинен перевірити систему бухгалтерського обліку власних джерел фінансування	Якщо замовник буде об'єкт власними силами, то підприємство повинно вести окремий облік поточних витрат. При цьому особливу увагу слід приділяти методам розподілу загальновиборничих витрат
4	Перевірка правильності обліку залучених джерел фінансування капітальних вкладень	Аудитор повинен переконатися, що кредитні договори на фінансування капітальних вкладень оформлені відповідно до вимог законодавства. При цьому особливу увагу перевіряючого повинно бути приділено оформленню в бухгалтерському та податковому обліках відсотків за користування банківським кредитом	За бажанням підприємства і відповідно до договору кредиту повернення кредитів може здійснюватися як до введення об'єкта в експлуатацію, так і після. Відсотки за користування кредитами нараховуються з дати їх надання. Кредитний договір передбачає розмір і порядок сплати відсотків по кредиту
5	Перевірка правильності обліку джерел фінансування капітальних вкладень за рахунок дольової участі	Аудитор перевіряє повноту і правильність оформлення документів засновників на внесок до статутного капіталу	При здійсненні такого роду фінансування об'єкта будівництва одна організація-забудовник за згодою всіх учасників будівництва накопичує кошти, отримані від інших учасників. Учасники можуть оформляти передачу своїх часток в будівництві по його закінченню як внесок до статутного капіталу забудовника
6	Перевірка правильності проведення інвентаризації капітальних вкладень і відображення в обліку її результатів	Аудитор повинен переконатися в тому, що інвентаризація проводиться в установлені терміни, з дотриманням необхідних правил, що виключають фальсифікацію її результатів. Аудитору слід переконатися в тому, що організація процесу інвентаризації дає змогу забезпечити повноту охоплення об'єктів капітальних вкладень, а саме: – можливість доступу до споруджуваних об'єктів; – склади і приміщення, де зберігаються об'єкти, опечатуються на час відсутності членів інвентаризаційної комісії; – всі наявні інвентарні одиниці внесені до інвентаризаційних описів і, навпаки, всі внесені до інвентаризаційних описів інвентарні одиниці є в наявності і т. д.	З огляду на те, що капітальні вкладення здійснюють істотний вплив на формування думки аудитора, його присутність при інвентаризації капітальних вкладень значною мірою підвищує достовірність перевірки. Відсутність аудитора при інвентаризації в більшості випадків є підставою для внесення застереження в аудиторський висновок через неможливість аудитора переконатися у фактичній наявності капітальних вкладень. З огляду на масштаби і обсяги сукупності об'єктів капітальних вкладень, аудитор може вирішити, чи застосовувати аудиторську вибірку. Обсяг вибірки може визначатися або на основі теорії ймовірності, або професійного судження аудитора
7	Перевірка правильності визначення фактичних витрат на капітальні вкладення	Аудитор повинен впевнитися в тому, що фактичні витрати на капітальні вкладення відповідають чинним нормативним документам, що регулюють склад капітальних вкладень, обліковій політиці підприємства і первинній документації	Щоб переконатися в тому, що капітальні вкладення відображені у звітності в правильній оцінці, необхідно здійснити аудиторські процедури в ході інвентаризації щодо капітальних вкладень, що знаходяться на стадії будівництва, зведення, монтажу, реконструкції, відновлення і т. д.

Продовження таблиці 2

8	Перевірка правильності відображення в бухгалтерському обліку та звітності всіх об'єктів капітальних вкладень	Аудитор повинен переконатися в тому, що всі підраховані об'єкти капітальних вкладень правильно відображені в бухгалтерському обліку та звітності	Необхідно провести і зворотню процедуру: вибрати по картках аналітичного обліку, за іншими регістрами бухгалтерського обліку певну кількість інвентарних одиниць і при інвентаризації шляхом підрахунку упевнитися в тому, що вони дійсно існують
9	Перевірка відповідності даних інвентаризації та бухгалтерського обліку	Аудитор повинен переконатися в тому, що обсяги робіт, зазначені в інвентаризаційних описах за даними бухгалтерського обліку, відповідають фактичним показникам, виявленим у ході інвентаризації	У разі коли, на думку аудитора, дані контрольних замірів не відповідають таким у бухгалтерському обліку, аудиторі слід відобразити це в робочій документації аудитора і внести дані до інвентаризаційних описів
10	Перевірка фізичного стану не введених в експлуатацію об'єктів	Аудитор повинен звернути увагу на фізичний стан не введених в експлуатацію об'єктів капітальних вкладень: зламані, які втратили свої споживчі властивості, одиниці повинні бути списані за актом у зв'язку з неможливістю їх використання	
11	Перевірка правильності відображення в обліку результатів інвентаризації	Після закінчення інвентаризації аудитор повинен переконатися, що результати інвентаризації правильно відображені в бухгалтерському та податковому обліку, причини виявлених нестач проаналізовані керівництвом і до винних вжито відповідних заходів	
12	Узагальнення результатів аудиту капітальних вкладень	Завершуючи перевірку капітальних вкладень, аудитор повинен бути впевнений, що вони правильно відображені у звітності і вся суттєва інформація про них розкрита	До такої інформації відноситься: – облікова політика щодо оцінки капітальних вкладень; – вартість капітальних вкладень на початок і кінець звітного періоду; – вартість капітальних вкладень, що знаходяться на консервації та реконструкції; – інша інформація про капітальні вкладення, істотна для фінансової звітності, і інформація, розкриття якої у звітності необхідно згідно з діючими нормативними документами
13	Перевірка правильності та повноти розкриття суттєвої інформації у звітності	Правильність, повноту розкриття суттєвої інформації у звітності аудитор перевіряє шляхом її вивчення, аналізу і зіставлення розкритої у звітності інформації з доказами, отриманими в результаті аудиторських процедур	Якщо, на думку аудитора, величина капітальних вкладень істотна для фінансової звітності, він повинен отримати досить належні аудиторські докази щодо вартісної оцінки цих вкладень і розкриття інформації про них

здійснюваних у формі капітальних вкладень, у замовника-забудовника в умовах розвитку ринкових відносин в Україні.

Отримані результати дослідження забезпечують розвиток методичного забезпечення аудиту капітальних інвестицій, а окремі пропозиції та розроблені рекомендації можуть бути застосовані в діяльності аудиторських фірм та системі внутрішнього аудиту різних підприємств та організацій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Нестеренко І.В. Актуальні проблеми обліку та аудиту інвестиційної діяльності підприємства / І.В. Нестеренко // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2011. – Вип. 2. – С. 61–68.
2. Мисака Г.В. Бухгалтерський облік: [навч. посіб.] / Г.В. Мисака, В.М. Шарманська. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.
3. Бондар М.І. Інвестиційна діяльність: методика та організація обліку і контролю: [монографія] / М.І. Бондар. – К.: КНЕУ, 2008. – 256 с.
4. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1560-12>.
5. Остапчук Т.Г. Облік і контроль капітальних інвестицій: теорія і практика здійснення / Т.Г. Остапчук; Тернопільська академія народного господарства. – Тернопіль, 2004. – С. 104–106.
6. Крупка Я.Д. Облік і контроль операційної діяльності на підприємствах промисловості будівельних матеріалів: [монографія] / Я.Д. Крупка, А.Л. Романчук. – Чернівці: Місто, 2011. – 296 с.
7. Коваленко А.Г. Особливості обліку і аналізу інвестиційної діяльності підприємств із використанням системного

- підходу / А.Г. Коваленко // *Економіка і регіон.* – 2012. – № 6 (37). – С. 72–76.
8. Бутусов О.В. *Облік інвестиційної діяльності: [навч. посіб.]* / О.В. Бутусов. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 327 с.
9. Хмельниченко С.В. *Методологічні основи побудови бухгалтерського обліку інвестиційної діяльності на підприємстві* / С.В. Хмельниченко // *Стратегія економічного розвитку України: наук. зб.* – К.: КНЕУ, 2009. – Вип. 6 (13). – С. 180–187.